

به نام خدا

تدریس و یادگیری موثر

مولفان :

فاطمه پیش آهنگ

نازی کیانی

متانت رندی

رضا محمدی

شروان جهانبانی

انتشارات بامن

(با همکاری سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: پیش آهنگ، فاطمه، ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآور: تدریس و یادگیری موثر / مولفان فاطمه پیش آهنگ، نازی
کیانی، متانت رندی، رضا محمدی، شروان جهانبانی.
مشخصات نشر: انتشارات بامن، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۸۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۸۴-۱۳-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص ۱۸۲ - ۱۷۵.
موضوع: تدریس - یادگیری موثر
شناسه افزوده: کیانی، نازی، ۱۳۶۳
شناسه افزوده: رندی، متانت، ۱۳۶۵
شناسه افزوده: محمدی، رضا، ۱۳۷۶
شناسه افزوده: جهانبانی، شروان، ۱۳۸۰
رده بندی کنگره: TK۵۱۰۵/۴۸۴
رده بندی دیویی: ۰۵۳
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۱۸۷۰۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: تدریس و یادگیری موثر
مولفان: فاطمه پیش آهنگ - نازی کیانی - متانت رندی
رضا محمدی - شروان جهانبانی
ناشر: انتشارات بامن (با همکاری سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زیرجد
قیمت: ۱۶۴۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۸۴-۱۳-۹
تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

فصل اول : ویژگی‌های تدریس و یادگیری موثر	۷
مقدمه	۹
مدیریت کلاس	۱۱
ویژگی‌های تدریس و یادگیری موثر	۲۰
فصل دوم : روش تدریس دانش آموز محور.....	۲۵
تعریف یادگیری	۲۷
یاددهی و یادگیری دانش آموز محور	۳۰
ویژگی‌های یاددهی و یادگیری دانش آموز محور	۳۶
دسته بندی روش‌های تدریس	۴۰
روش‌های تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم	۴۲
روش‌های تدریس مبتنی بر تعامل	۴۴
روش‌های تدریس مسأله محور	۴۶
روش‌های تدریس انفرادی	۴۸
فصل سوم: وسایل کمک آموزشی.....	۵۱
تعریف وسایل کمک آموزشی	۵۳

وسایل کمک آموزشی و یادگیری دانش آموزان.....	۵۷
ضرورت کاربرد وسایل کمک آموزشی	۶۲
معیار انتخاب وسایل کمک آموزشی	۶۵
انواع وسایل کمک آموزشی	۶۷
فصل چهارم: ایجاد شور و نشاط در کلاس.....	۷۳
شادی و نشاط در کلاس	۷۵
راهکارهای ایجاد نشاط در کلاس درس	۸۰
تاثیر شادی و نشاط در موفقیت دانش آموزان	۸۵
فصل پنجم : تقویت روحیه پژوهش و کاوشگری.....	۹۵
پیشینه پژوهشگری دانش آموزان	۹۷
برنامه درسی شواب.....	۹۹
تقویت روحیه پژوهش در دانش آموزان	۱۰۳
موانع گرایش دانش به پژوهش	۱۱۳
فصل ششم : پرورش مهارت های فکری (تفکر انتقادی و خلاقیت).....	۱۲۳
تفکر انتقادی	۱۲۶
ویژگی های تفکر انتقادی	۱۲۹
آثار و پیامدهای تفکر انتقادی.....	۱۳۲
موانع پرورش تفکر انتقادی	۱۳۴
نقش معلمان در پرورش تفکر انتقادی.....	۱۳۷

۱۴۲	.....	خلاقیت
۱۵۰	.....	موانع خلاقیت
۱۵۳	.....	مراحل فرآیند خلاقیت
۱۵۴	.....	ویژگی های افراد خلاق
۱۵۸	.....	طراحی کلاس درس برای پرورش خلاقیت
۱۶۱	.....	راهکارهای پرورش خلاقیت
۱۶۵	.....	تکنیک های پرورش خلاقیت
۱۶۸	.....	مشارکت والدین و جامعه
۱۷۱	.....	توانمندسازی معلمان
۱۷۵	.....	منابع

فصل اول

ویژگی‌های

تدریس و یادگیری

موثر

مقدمه

کلاس درس محلی است که گروهی از دانش آموزان در حال آموزش و یادگیری هستند. گروههای کلاسی گروههایی هستند که باورها و ارزشهای مشترکی را پذیرفته و هنجارهای خاصی را رعایت می‌کنند و اصطلاحاً اجتماع خوانده می‌شود. صاحب‌نظران بر این باورند که در محیط کلاس و عکس‌العملهای متقابل بین معلم و شاگرد و شاگردان با یکدیگر، وضعیتی را بوجود می‌آورد که بر میزان یادگیری و رفتارهای دانش آموزان تاثیر می‌گذارد. در کلاس درس می‌توان هم رفتار فرد، روابطش با گروه و هم به تاثیرات گروه بر فرد توجه نمود. کلاس درس را می‌توان یک گروه و یا یک سیستم اجتماعی فرض نمود و در هر حال روابط بین عناصر و کنش و واکنش بین معلم و شاگرد و دانش آموزان را با یکدیگر مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. کلاس درس، به عنوان یک گروه تعدادی از دانش آموزانی هستند که بین آنها روابط نسبتاً پایدار و منظمی بوجود آمده و دارای هدف مشترکی هستند. هر گروه کلاسی برای خود رفتارها و مشخصات ویژه‌ای دارد که این رفتارها و مشخصات در دانش آموزان به صورت فردی و جدا از هم قابل مشاهده نیست. بنابراین گروه کلاسی یک کل سازمان یافته است که دارای ساختار، معیار، اصول و قواعد، هدف و نظم معینی است. گروه کلاسی مانند بقیه گروه‌های اجتماعی دارای ویژگی‌هایی از قبیل داشتن هدف، همبستگی گروهی و ساخت است؛ ولی هر گروهی به دلیل پویایی‌های درون خود در کنار صفات عمومی دارای صفات و

ویژگی‌هایی است که آن را از گروه‌های دیگر متمایز می‌سازد. در کلاس درس نقش معلم، نقش دانش آموز، نقش نماینده‌ی کلاس و نقش‌های گروهی وجود دارد. هر کدام از این نقشها دارای تکالیف و حقوق هستند.

سیستم اجتماعی از هر کدام از این نقش‌ها انتظاراتی دارد و در مقابل هر نقشی نیز از بقیه انتظاراتی دارد. این انتظارات مکمل یکدیگرند ولی در هر حال پویا و در حال تغییر هستند. کلاس درس به عنوان یک گروه یا یک سیستم اجتماعی مستلزم مدیریتی اثر بخش و کارا است. معلم در نقش مدیر باید ویژگی‌های گروه یا سیستم اجتماعی و عناصر در ارتباط آنها را با یکدیگر در کلاس درس تشخیص داده و با برنامه ریزی، سازماندهی، رهبری، هماهنگی، کنترل و ارزشیابی کلاس درس را در جهت تحقق اهداف آموزشی و تربیتی هدایت نماید. درهم تنیدگی عناصر و اجزای کلاس درس موجب درهم تنیدگی کارکردهای مدیریت نیز می‌گردد. بنابراین مدیریت کلاس درس مدیریتی خاص و منحصر به فردی است که هر معلمی باید دانش، مهارت و توانایی‌های مربوط به آن را کسب و به کار برد. معلم در کلاس درس فرصت منحصر به فردی برای ایجاد تغییر و تحول و بهبود در اختیار دارد. او می‌تواند در کلاس درس خود محیط یادگیری جذابی ایجاد کند تا دانش آموزان رشد نموده و سطح عزت نفس خود را افزایش دهند و با همکاری با یکدیگر به اهداف خود برسند و از این طریق احساس پیروزی نمایند و ارزشهای اجتماعی را در آنها درونی نموده و مهارت‌های حل مسئله و زندگی اجتماعی را بیاموزند. کلاس درسی که مطلوبیت و ایده‌گرایی را تقویت و ارتقاء بخشد، زمینه‌گسترش و تکامل شخصیت فرد را فراهم می‌نماید. آنچه دانش آموزان در کلاس یاد می‌گیرند در دوران بزرگسالی بر عملکرد آنها تاثیر می‌گذارند. حساسیت معلم نسبت به

نیازهای هر کدام از دانش آموزان یکی از بزرگترین اموری است که به شکوفایی استعدادهای دانش آموزان کمک می‌نماید.

دانش آموزان در کل دوران زندگیشان در عکس العمل با مسائل پیرامون شان تحت تاثیر آموخته‌های خود در کلاسهای درس هستند. چنانچه دانش آموزان پذیرفته شده و مورد احترام قرار گیرند آنها پذیرش و احترام به دیگران را می‌آموزند و چنانچه در کلاس مورد پذیرش قرار نگرفته و مورد تحقیر قرار گیرند، می‌آموزند که در دوران زندگی دیگران را تحقیر نمایند. تفکر معلم، الگوهای ارتباطی معلم، ارزشها، شیوه حل مسئله به وسیله معلم، چگونگی بروز احساسات معلم، چگونگی کنترل خود و نگرش معلم به جهان هستی به دانش آموزان منتقل می‌شود. در هنگام تدریس، الگوهای رفتاری معلم در کل زندگی دانش آموزان تاثیر دارد. در کلاس درس طراحی و پیش بینی شده تا دانش آموزان را به حداکثر مطلوبیت در ابعاد جسمانی، روانی، اجتماعی و معنوی از طریق روابط مثبت بر مبنای پذیرش و اعتماد متقابل برساند.

مدیریت کلاس

مدیریت مدرسه کانون مدیریت و برنامه ریزی آموزشی و کلاس درس قلب برنامه ریزی درسی است. بنابراین مدیریت کلاس درس تجلی کلیه تلاش‌های صاحب‌نظران تربیتی برای تحقق هدفهای آموزشی است. چنانچه بتوان در مدیریت کلاس درس بین اداره کردن و انجام دادن کار تمیز قائل شویم؛ می‌توان مدیریت کلاس درس را به منزله روشن سازی اهداف، طراحی و سازماندهی فعالیت‌های آموزشی، تعیین وظایف دانش آموزان، رهبری، نظارت، کنترل و ارزشیابی از عملکرد کلاس در نظر گرفت. این امر

توصیف عمده‌ای از وظایف معلمان را در کلاس درس فراهم می‌نماید. از طرفی چون مدیریت کلاس درس با توجه به طبقه بندی پارسونز از سازمانها (نهادی، اداری و فنی) در سطح فنی قرار دارد، طراحی و عمل به طور هم زمان توسط معلم صورت می‌گیرد. بنابراین در مدیریت کلاس درس ضمن این که کارکردهای مدیریت اعمال می‌شود ولی از نظر زمانی بین آنها تقدم و تاخر عمده‌ای به چشم نمی‌خورد.

از طرفی می‌توان مدیریت کلاس را مسئله‌ای در نظر گرفت که معلم در مورد حل عالمانه آن است. مسئله در مدیریت می‌تواند مربوط به برطرف کردن محدودیت‌ها و موانع برای تحقق اهداف آموزشی و تربیتی دانست تا فرآیند یاددهی- یادگیری در محیطی جذاب و سازمان یافته صورت گرفته و رشد همه جانبه دانش آموزان تسهیل گردد. این تدابیر همان کارکردهای مدیریت یعنی برنامه ریزی، سازماندهی، رهبری، نظارت، کنترل و ارزشیابی است که معلم آنها را به طرز خاصی به کار می‌گیرد تا بتواند کلاس را مدیریت کند. صاحب‌نظران مدیریت آموزشی نیز با الهام از تعاریف مدیریت و با توجه به ویژگیهای خاص در کلاس درس تعاریف متناسب با این شرایط را ارائه نموده‌اند. مدیریت کلاس درس جنبه‌های بسیار متفاوت و مختلفی را همچون طراحی و سازماندهی کلاس درس، رهبری، ایجاد انگیزش در دانش آموزان، نظارت و کنترل و ارتباط با والدین را نیز شامل می‌شود که می‌تواند مورد بحث، بررسی، توصیف و تبیین قرار گیرد. مدیریت کلاس درس یعنی ایجاد یک جو مطلوب روانی و اجتماعی از طریق تعامل بین معلم و دانش آموزان و دانش آموزان با یکدیگر تا شرایط مناسب یاددهی و یادگیری فراهم شود. (سلمانی، ۱۳۸۲)

مدیریت کلاس درس مستلزم توصیف و تبیین هر کدام از این کارکردها به منظور ایجاد جو سازمانی است که محیط یادگیری را تسهیل نماید. مدیریت کلاس درس مجموعه‌ای از تکنیکها و مهارتهایی است که به معلمان امکان می‌دهد که دانش آموزان را بطور اثر بخش تر کنترل نمایند تا محیطی مثبت برای یادگیری همه‌ی دانش آموزان فراهم گردد. مدیریت کلاس درس را می‌توان ایجاد نظم و آرامش، جلب توجه، تامین یک جو مناسب آموزشی دانست که در آن شرایط دانش آموزان به سوی اهداف رهبری شوند. به عبارت دیگر مدیریت کلاس درس، رهبری دانش آموزان از طریق طراحی و سازماندهی منابع، فعالیتها و محیط کلاس، نظارت بر پیشرفت امور و پیش بینی مسائل بالقوه به منظور افزایش اثر بخشی و کارآیی عملکرد کلاس درس است. (رئوفی، ۱۳۷۸)

مدیریت کلاس درس را با توجه به نظرات جدید می‌توان حفظ و ارتقاء مستمر استانداردهای آموزشی و تربیتی در یک جو کاملاً انسانی، به منظور رضایت هر چه بیشتر ارباب رجوع (دانش آموزان، اولیاء و مدیریت) تعریف نمود. از تجزیه و تحلیل مجموعه تعاریف ارائه شده می‌توان استنباط نمود که بخشی از این تعاریف به مقدمات مدیریت کلاس درس، برخی به اجزاء و اعمال مدیریت و برخی به کل کارکردهای مدیریت کلاس درس اشاره دارد. برخی از این تعاریف مدیریت کلاس درس را مقدمه‌ی تدریس تلقی و محدود به طراحی و سازماندهی و کنترل کلاس درس دانسته و برخی دیگر کل کارکردهای معلم را جزء مدیریت کلاس در نظر می‌گیرند. در این بررسی نیز کارکردهای معلم به عنوان مدیر کلاس که شامل طراحی و سازماندهی، رهبری و نظارت و کنترل و ارزشیابی است به صورت یک کل منسجم و سازمان یافته مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین معلم به عنوان مدیر کلاس باید کلیه کارکردهای مدیریتی را با توجه به شرایط و

اقتصادی موقعیت به کار گرفته تا محیطی جذاب، سازنده و آموزشی ایجاد و اهداف به صورت اثر بخش و کارا محقق گردد.

معلمان برای یاددهی مطالب به دانش آموزان می‌بایست رفتار دانش آموزان را به اندازه‌ی کافی اداره و کنترل نمایند. آنها باید به طور مرتب از مهارت‌های حرفه‌ای و شخصی خود به تناسب استفاده کنند. معلمان دائماً باید تصمیم بگیرند دانش آموزان چه مطالب و محتوایی را و چگونه یاد بگیرند؟ کدام شاگردان تشویق شوند؟ چه کسانی و به چه سؤالاتی پاسخ دهند؟ چه قواعد و مقرراتی را باید رعایت کنند؟ فعالیت‌های کلاسی فردی یا گروهی باشد؟ دانش آموزان با یکدیگر و با معلم چگونه رابطه برقرار نمایند؟ همچنین معلمان باید تصمیم بگیرند چگونه تنش‌ها و بحران‌های فردی و گروهی را مدیریت و کنترل کنند؟ از چه نوع اقتداری بیشتر استفاده کنند؟ و در نهایت چگونه پیشرفت تحصیلی آنها را سنجش و ارزشیابی نمایند. این فعالیتها در کلاس درس مستلزم به کارگیری فرآیند مدیریت اثر بخش و کارا است و در غیر این صورت کلاس درس به نتایج مورد نظر دست نمی‌یابد. مدیریت کلاس درس مفهومی است که به طور مکرر در جلسات حرفه‌ای مربوط به مدارس به کار گرفته می‌شود. بروکر و جانسون یک مدل مفهومی سودمندی از مدیریت کلاس درس را ارائه نموده‌اند. در این مدل به کارکردهای سازمانی، مداخلات معلم، فعالیت‌های متنوع کلاس درس، ارزشها و آرمانهای کلاس درس، تنش‌ها و بحران‌های کلاس و ماهیت عوامل و عناصر موجود در موقعیت‌های کلاسی در یک رفتار مرتبط با یکدیگر اشاره گردیده است. از لحاظ نظری معلمان در حوزه‌ی کلاس درس باید از اقتدار لازم برای اداره‌ی کلاس درس برخوردار باشند. زیرا جامعه وظیفه حفظ و نگهداری و آموزش به دانش آموزان را به عنوان یک امر